

MUZEUL POLITEHNIC IEȘEAN: ÎNTRE IDEILE TRECUTULUI ȘI PRACTICA INOVAȚIEI

Carmil Matia Giorgio Chelaruⁱ

Abstract:

In the context of changes in society, including the covid-19 pandemic, museums have become a place for relaxation, entertainment and a fundamental factor in the cooperation between education and culture. Starting from this premise, it is important to note that in order to be able to fulfill the condition of a "special, different space", the museum has to live up to certain exhibition standards and be able to properly integrate cultural heritage into the new technological context, a process that has already been initiated in Western countries and overseas. Cultural mediation thus, becomes an important pillar of culturalization and a mainstay in consolidating new exhibition concepts. "Ștefan Procopiu" Science and Technique Museum of Iași can be an exponent of heritage revitalization and innovation through attractive exhibitions with the aim of attracting a wider audience.

Rezumat:

Prezentul articol prezintă modul în care muzeele, ca instituții culturale fundamentale în structurarea identității naționale, reprezintă subiectul unor schimbări de natură socială, culturală și economică, în contextul transformărilor la nivel global din ultimii ani. Un factor important în procesul remodelării muzeelor este medierea culturală, noțiune în jurul căreia urmărim modalitatea prin care Muzeul Științei și Tehnicii „Ștefan Procopiu” din cadrul Complexului

ⁱ Muzeograf, Muzeul Științei și Tehnicii „Ștefan Procopiu”, Complexul Muzeal Național „Moldova” Iași.

Muzeal Național „Moldova” Iași ar putea implementa o serie de soluții inovative cu scopul de a eficientiza căile de expunere inclusiv prin introducerea de noi tehnologii deja integrate în muzeele occidentale. Realizarea și implementarea unui nou concept expozițional atractiv, ar putea conduce la o mai bună valorificare și promovare a patrimoniului cultural și la sporirea numărului de vizitatori care trec pragul instituției.

Keywords:

cultural heritage, museum, global changes, innovative solutions

Cuvinte cheie:

patrimoniu cultural, muzeu, schimbări globale, soluții inovatoare

Preocupările societății privind importanța instituțiilor muzeale devin din ce în ce mai vizibile în anul 2024, acest aspect fiind determinat de schimbările economice și culturale care au marcat lumea în ultimii ani, de la pandemia de coronavirus (2020) și până în prezent. De altfel, conform barometrului cultural realizat de Institutul Național de Cercetare și Formare Culturală, în perioada pandemiei consumul cultural public s-a mutat în consum cultural non-public, în sensul că date fiind anumite restricții în spațiile închise, vizitarea unui muzeu sau a unei galerii de artă a devenit nefrecventabilă, spre deosebire de vizitarea unui monument istoric sau a unui sit arheologic în aer liber. Am putea considera că deși implementate aceste restricții, izolarea populației a condus la o cerere mai mare de cultură, de divertisment și de petrecere a timpului liber într-un mediu relaxant, educativ și ofertant. Muzeele au devenit mai frecventabile, tocmai din dorința individului de a evada din matca monotoniei și a anormalului, provocată de altfel de evenimente neprevăzute pentru întreaga omenire.

Sub semnul acestei premise, considerăm că muzeele rămân și astăzi „moștenirea culturală” a unui popor, fiind cu adevărat instituții care formează identitatea culturală a unei națiuni și reprezintă de fapt amprenta unei civilizații, caracteristică sau tipar care rămâne însă în grija generațiilor viitoare.

Această particularitate poate fi observată prin excelență în orașul – capitală culturală a României – Iași. Acest oraș, care prin simpla lui existență însuflă istorie, este după cum considera marele Nicolae Iorga, prin excelență, „un muzeu național”. Această afirmație poate fi cu ușurință argumentată tocmai prin multitudinea și varietatea de muzee care colorează Iașul în cele mai frumoase nuanțe culturale și

muzeografice, orice individ având posibilitatea de a alege dintr-o amplă plajă de instituții muzeale: Complexul Muzeal Național „Moldova” Iași (Palatul Culturii cu muzeele sale și celelalte muzee din subordinea complexului), Muzeul Național al Literaturii Române Iași, casele memoriale, monumentele istorice, muzeele locale, sau cele ecleziastice, precum Ansamblul Muzeal Catolic Iași sau Muzeul Mitropolitan.

Varietatea muzeelor ieșene este copleșitoare și tocmai acest lucru ridică un mare semn de întrebare: sunt sau nu, muzeele Iașului în linie cu noile tendințe apărute în marile muzee ale lumii? Ne aflăm într-un moment de cumpănă a muzeologiei românești sau considerăm că ceea ce există deja este satisfăcător și adecvat?

Răspunsul la aceste întrebări le poate oferi în mod subiectiv orice specialist, însă adevărul va fi mereu în mâna celor care calcă pragul muzeelor ca vizitatori, în mâna celor care vor privi mereu patrimoniul cultural din exterior și a căror părere va creiona mereu statusul unui muzeu în ochii societății.

Tocmai aceste impresii determină specialistul să reflecte asupra unei teme de mare interes, care face de altfel și subiectul acestei lucrări: schimbarea, transformarea unui model deja puternic înrădăcinat în mentalul muzeelor, într-un nou șablon autentic, marcat de o nouă metodă puternic în ascensiune încă din a doua jumătate a secolului trecut: medierea culturală.

Muzeul, conform noii definiții ICOM din vara anului 2022, îndeplinește o serie de funcții, precum: cercetarea, colecționarea, conservarea, interpretarea și expunerea patrimoniului material și imaterial. Pentru a putea aplica toate aceste funcții în mod corect și eficient este recomandată folosirea medierii culturale, care vine de altfel sub aspectul unei punți cu rol de unificare a bunurilor culturale aflate în expunere cu semnificația acestora, interpretarea și explicarea lor publicului. În această problemă, medierea vine sub forma unui nou tip de comunicare mai profund, mai explicit, mai concret, care are scopul unei mai bune înțelegeri a patrimoniului și care de fapt angrenează vizitatorul într-un proces incitant de cercetare, de descoperire, oferind posibilitatea oricărei persoane de a trăi experiența vizitării unui muzeu la cele mai înalte standarde.

Pentru a înțelege mai bine această idee, vom lua drept exemplu Muzeul Științei și Tehnicii „Ștefan Procopiu” din cadrul Complexului Muzeal Național „Moldova”, muzeu aflat de aproape 70 de ani în incinta Palatului Culturii din Iași.

Fondat în primele luni ale anului 1955, când Palatul Administrativ fusese proaspăt transformat în Palat al Culturii, Muzeul Politehnic, așa cum a primit inițial denumirea, se prezenta drept o nouă instituție care avea ca principal obiectiv să prezinte într-un mod istoric și cronologic dezvoltarea tehnicii din România, prin contribuția oamenilor de știință români, cu accent bineînțeles pe progresul tehnologic și industrial din ultimii ani în Republica Populară Română.

Data fiind perioada în care acest muzeu a luat ființă, dar și poziționarea orașului Iași, în nord-estul României, foarte aproape de marele vecin, Rusia, Muzeul Politehnic a fost creat și conturat în urma deciziei Consiliului Științific de atunci după modelul Muzeului Politehnic din Moscova, fondat cu mult înainte în anul 1872. Vechimea și valoarea muzeului rusesc nu pot fi ignorate, însă ceea ce trezește interes este modul în care a influențat structura muzeului tehnic ieșean.

Conform unui material aflat în Arhiva Muzeului Științei și Tehnicii „Ștefan Procopiu”, Consiliul Științific al muzeului, condus de academicianul Cristofor Simionescu a folosit ca sursă de informare o serie de date dintr-un manuscris intitulat „Muzeul Politehnic Moscova 1955”. Din acest material reiese că muzeul tehnic ieșean a luat forma celui rusesc, colectivul de atunci realizând secțiile muzeului în stilul celui din Moscova, cu tematici aferente fiecărei secții, cu imagini culese de la diferite întreprinderi din țară, folosind machete comandate ale fabricilor sau întreprinderilor care au răspuns pozitiv la această inițiativă.

În decursul timpului muzeul a evoluat, mai ales din 1961 când se deschide oficial prima secție „Energetica”, care folosea ca material de expunere o serie de machete și aparatură cu caracter demonstrativ, deci experimente, care reușeau în acel timp să atragă publicul, prin indicarea principiului de funcționare. Pe lângă aceste elemente, se adăugau fotografiile, panouri cu informații, texte învăluite în diverse culori, toate cu scopul de a realiza o primă interacțiune, am putea spune o primă mediere între publicul vizitator și exponate.

Medierea culturală începe să se dezvolte așadar în muzeul ieșean chiar din anii 1960-1980, când inginerul Eugenia Ursescu reușește să introducă, alături de alți specialiști din muzeele României noțiunea de pedagogie muzeală, noțiune care astăzi a prins un contur complex, muzeele bucurându-se de numeroase ateliere și activități pedagogice realizate chiar de educatorii / pedagogii muzeali.

Spre sfârșitul anului 1972, muzeul tehnic ieșean deschide publicului o nouă secție, „Înregistrarea și redarea sunetului” care bucură publicul și astăzi, prin intermediul unei generoase colecții formate din diverse instrumente muzicale mecanice, expuse cronologic, dar și în funcție de suportul de înregistrare al muzicii – fie pe bază de cilindru cu pini, discuri metalice perforate, hârtie sau cartelă perforată, cilindru din ceară, discuri de vinil sau de ebonită, peliculă de film sau bandă magnetică.

Considerăm benefic ca punctul de plecare în vederea unei medieri aliniată cu trendul actual să fie chiar colecția de instrumente muzicale mecanice. Având în vedere evoluția tehnologiei sau noțiunea de muzeu imersiv, care se bucură de un real succes mai ales în rândul galeriilor de artă din străinătate, este musai să nu limităm oportunitățile reale pe care această colecție inedită le poate avea. În acest sens, nu putem aprecia suficientă doar punerea în funcțiune a acestor piese unice, pentru

divertismentul publicului, dar mai ales trebuie să privim către tehnologie și să proiectăm un nou concept expozițional menit să revitalizeze această colecție și să ofere o altă dimensiune de înțelegere pentru noile generații care trec pragul acestui muzeu.

Pentru a oferi o imagine concretă acestei idei, putem lua drept exemplu orchestrionul Valsonora, produs în Germania în anul 1905. Denumirea de orchestrion vine tocmai de la faptul că în interiorul instrumentului se află o mini-orchestra formată din tobă mică, tobă mare, talger, xilofon și castaniete, toate aflate în partea superioară a orchestrionului, iar în partea inferioară relevant este cilindrul cu pini pe care este înregistrată muzica. Acest instrument se pune în funcțiune cu ajutorul unei manivele care are rolul de a „încărca” cilindrul, vibrația sunetului fiind transferată mini-orchestra de la cilindrul prin intermediul unor corzi „lovite” de o serie de ciocănele, asemănător pianului.

Această invenție extraordinară era folosită mai cu seamă în Germania pentru distracția și animarea audiențelor, la diverse evenimente publice sau petreceri, în localuri sau restaurante. Putem considera o idee fascinantă realizarea medierii prin intermediul uzitării realității virtuale. Acest lucru poate fi realizat cu ușurință prin folosirea unei perechi de ochelari VR, care să poată oferi în timpul folosirii lor o imagine foarte clară a orchestrionului Valsonora, într-un cadru corespunzător, într-un restaurant de pildă, înconjurat de mese la care se află oaspeții unui eveniment. Vizitatorul ar putea viziona instrumentul cântând o anumită compoziție muzicală, deci ar deprinde și modul de funcționare al orchestrionului și în același timp ar deveni pentru câteva momente martorul unui eveniment petrecut în prima jumătate a secolului XX. Aducerea la realitate a unui moment nu neapărat istoric, dar în sine specific expoziției, ar dinamiza monotonia indusă în prealabil segmentului de vârstă 18-35, care de multe ori vizitează muzee doar din obligație sau pentru bifarea unei activități extrașcolare.

Expoziția „Retrotehnologia” prezintă diverse bunuri culturale din vaste domenii ale științei și tehnicii, fiind împărțită în prezent în 3 săli de muzeu, prima sală fiind dedicată orologeriei și cinematografiei, a doua sală curentului electric și mașinilor de scris, iar a treia telegrafiei și telefoniei. Cinematografia sau fotografia reprezintă domenii care trezesc interesul mai ales tinerilor, pasionați să immortalizeze un eveniment, un cadru natural, un monument sau pur și simplu o imagine deosebită. Să ne imaginăm grandoarea unei expuneri folosind imagini care se derulează în permanență, realizarea unui colț de sală în care se poate instala o cabină foto în stilul celor din prejma metrului, realizarea unor ateliere de montaj foto – video în care copiii și tinerii ar putea fi integrați în activități de echipă, dar și folosirea în muzeu a unor holograme care pot demonstra evoluția realizării unor imagini, de

la cartela alb-negru, la reproducerea unor personalități prin intermediul unei imagini tridimensionale pe un suport bidimensional.

Acestea sunt doar câteva elemente care demonstrează pe scurt posibilitatea transformării în timp, dacă nu imediat, a Muzeului Politehnic ieșean.

Muzeele vechi, care au apărut tocmai din nevoia de a păstra și prezenta cunoștințele acumulate în timp, rămân neîndoielnic repere de maximă importanță pentru o națiune, pentru o comunitate sau pentru o anumită civilizație. Ignorarea patrimoniului cultural ar reprezenta în orice context o greșală gravă, care ar putea conduce la degradarea instituției muzeului, lucru pe care nu îl putem considera sub nici o formă benefic. Cu toate acestea, specialiștii din muzeele de astăzi ar trebui să înțeleagă nevoia disperată a oamenilor, de cultură trendy, pentru că oricât de conservatori am putea fi în gândire, realitatea, fie ea și augmentată, este diferită de ceea ce multe muzee încă prezintă a fi normalitate. Muzeele în acest moment trebuie chiar să reflecte schimbările din societate și cele tehnologice. Muzeele nu trebuie să se limiteze doar la expunerea obiectelor prin mijloace muzeo-tehnice limitative, ci trebuie să propună o nouă ofertă bazată pe experiențe interactive și captivante.

Muzeul Științei și Tehnicii „Ștefan Procopiu” din Iași poate fi un exponent al medierii culturale active, tocmai prin utilizarea tehnologiei digitale, a realității augmentate, sau a aplicațiilor mobile care pot fi de mare ajutor în interacțiunea vizitatorilor cu exponatele. Mai mult decât atât, muzeul tehnic ieșean poate deveni și un exemplu de muzeu incluziv, dedicând expoziții despre tehnologie dedicate diversității culturale și dialogului intercultural. Medierea nu trebuie să fie un simbol al rivalității dintre vechi și nou, ci poate fi aplicată treptat, corespunzător și organizat, în așa fel încât să nu fie neglijată nici importanța valorilor conservării și autenticității dar nici beneficiile tehnologiilor inovatoare, care aduc un ajutor considerabil în prezentarea unor noi tematici precum schimbările climatice sau drepturile omului. Prin intermediul medierii interne, am putea asista la o abordare cu adevărat holistică a patrimoniului cultural industrial, care în definitiv va juca un rol crucial în educarea și inspirarea noilor generații, având nobilul scop de a păstra muzeele vii și relevante în contextul contemporan.